

Прегледни рад
УДК: 327(497.1)"1920/1938"
327.51(497.1:498)"1920/1938"
DOI: 10.5937/zrffp52-30988

ЈУГОСЛОВЕНСКО-РУМУНСКО САВЕЗНИШТВО ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА (МАЛА АНТАНТА И БАЛКАНСКИ СПОРАЗУМ)

Предраг М. ВАЈАГИЋ¹

Министарство просвете, науке и технолошког развоја
Школска управа, Нови Сад

---

¹ pedja1975@gmail.com

Рад примљен: 22. 2. 2021.
Рад прихваћен: 30. 6. 2022.

ЈУГОСЛОВЕНСКО-РУМУНСКО САВЕЗНИШТВО ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА (МАЛА АНТАНТА И БАЛКАНСКИ СПОРАЗУМ)

Кључне речи:
Краљевина СХС/
Југославија;
Краљевина
Румунија;
Мала Антанта;
Балкански
споразум/пакт.

Сажетак. Стварањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца након Првог светског рата нова држава је за суседа добила Краљевину Румунију. Несугласице које су постојале између двеју држава по питању разграничења у Банату решене су браком краља Александра I Карађорђевића и румунске принцезе Марије Хоенцолерн. Краљевски брак био је основа даљег развоја савезничких односа између држава у периоду између два светска рата. Партнерство је било учвршћено војно-политичким пактовима у оквирима Мале Антанта и Балканског споразума. Мировни уговори склопљени током Версајске конференције нису гарантовали сигурност „малим“ европским државама какве су биле Краљевине СХС и Румунија. Ревизионистичке тежње заједничких суседа Мађарске и Бугарске развиће пријатељске односе који су Београду и Букурешту били потребни ради одвраћања непријатеља од евентуалних акција. Југословенска јавност је на Румунију гледала као на пријатељску земљу, а дипломатске активности у оквиру двају савеза биле су са пажњом праћене од стране штампе. Поред тога, многобројни јавни радници су се бавили анализом перспектива које су у будућности могле да користе двома државама. Колико је Румунија била значајан савезник сведочи и чињеница да је децембра 1938. године посланство подигнуто на ранг амбасаде, што је била прва амбасада у дипломатској историји Краљевине Југославије. У раду намеравамо да на основу досадашњих домета историографије, као и анализе писања југословенске штампе, прикажемо развој савезничких односа између двеју држава. Поседна пажња ће бити посвећена изазовима са којима се ово савезништво суочило за време продора Трећег Рајха на југоисток Европе. Иако савезнице, краљевине Југославија и Румунија наћи ће се на супротним странама у Другом светском рату. Међутим, између двеју држава неће доћи до међусобног сукоба што је била последица добрих односа у међуратном периоду.

Од свих јужнословенских народа најближе везе са Румунима имали су Срби. Везе између српског и румунског народа успостављене су током средњег века. Након што је средњовековна српска држава нестала под освајачким налетом Турака Османлија, део српског народа сигурност је потражио у Влашкој. Када Хабзбуршка монархија 1718. године, миром у Пожаревцу, од Османског царства добије територију Баната, овде ће временом доћи до насељавања српског народа који ће се тако наћи у заједници са Румунима. Између Срба и Румуна који су живели у Хабзбуршкој монархији током наредних сто година биће успостављени блиски односи и сарадња у борби за остваривање националних права. Овде посебно треба истаћи верску заједницу Румуна у Трансилванији и Банату са Карловачком митрополијом Српске православне цркве. Заједница је трајала до 1864. године, када се Румуни верски одвајају у оквиру Ердељске митрополије. Избијањем Српске револуције 1804. године остварена је сарадња између српских устаника и румунских кнежевина Влашке и Молдавије, које су у то време биле вазалне територије Османског царства. После пропасти Првог српског устанка део српских старешина на челу са вождом Карађорђем Петровићем склониште ће наћи у Бесарабији и Влашкој. Кнез Милош Обреновић је имао велико имање у Влашкој, где ће се склонити након повлачења са власти 1839. године. Кнежевина Србија је прва признала уједињење Влашке и Молдавије у Кнежевину Румунију, чиме је створено савезништво са циљем коначног ослобођења од власти Османске царевине. Односи су подигнути на највиши ниво 1863. године када су две кнежевине размениле дипломатске представнике. Велике силе ће 1878. године на Берлинском конгресу кнежевинама Србији и Румунији признати државну независност, а међусобно добри односи ће бити неговани за време владавине краљева Милана и Александра Обреновића, као и Петра I Карађорђевића. Током Другог балканског рата Србија и Румунија су биле у савезу, а мировни уговор између чланица Балканског савеза и поражене Бугарске потписан је 1913. године у Букурешту.

Коначно, за време Првог светског рата краљевине Србија и Румунија су биле на страни победничке Велике Антанте. Обе државе су претрпеле велике

људске и материјалне губитке током ратних година. У историји румунског народа светлим словима је записана прича о борбама које је водила Прва српска добровољачка дивизија на фронту у Добруци од августа до октобра 1916. године. Српски војници борили су се уз руске и румунске дивизије против удружених немачких, дугарских и турских јединица, при чему су имали велике губитке. Пробој Солунског фронта септембра 1918. године означио је почетак слома Централних сила у Првом светском рату. Српска војска је у незадрживом јуришу за два месеца прешла пут од Доброг поља до Темишвара, Арада и Сегедина. Успостављена је демаркациона линија која се протезала од Оршаве на Дунаву и ишла на север линијом Мехадија, Карансебеш, Лугош, Арад, а затим током реке Мориш до њеног ушћа у реку Тису код Сегедина. Територије источно од ове линије одмах су припале Краљевини Румунији. На Мировној конференцији у Паризу 1919. године донета је одлука да Краљевини СХС припадне западни Банат, без Поморишја са градовима Великим Бечкереком, Великом Кикиндом, Вршцем, Белом Црквом и Жомбољем; Краљевина Румунија је добила средишњи и источни Банат (готово две трећине од укупне територије) са градовима Темишваром, Арадом, Решицом и Турн-Северином; док је Мађарска добила малу територију на северозападу око Чонградске жупаније. Територијална подела Баната озваничена је Тријанонским мировним уговором 1920. године, док је 1924. године споразумом између Краљевине СХС и Краљевине Румуније извршена размена територија по којој је Жомбољ предат Румунији у замену за насеља Модош (данас Јаша Томић) и Међу (Maran, 2004, стр. 17).

Завршетком Првог светског рата Европа је добила нову политичку карту стварањем самосталних националних држава: Краљевине СХС, Чехословачке, Аустрије, Мађарске, Пољске, Финске, Естоније, Летоније и Литваније. Француска је, као најјача континентална војна сила, преузела водећу улогу у европским међународним односима. Њени примарни циљеви у Европи били су очување версајског поретка, спречавање хабзбуршке рестаурације у Подунављу, новог немачког продора на исток, као и ширења болшевизма на запад Европе. За остварење ових циљева Француска је морала да обезбеди свој утицај у средњој Европи и на Балканском полуострву. Са друге стране, спољна политика Краљевине СХС у времену непосредно по завршетку Првог светског рата била је одређена њеним чланством у Антанти. Као новостворена држава, Краљевина СХС је морала да води рачуна о новим међународним односима, па је нестанком царске Русије своју нову заштитницу пронашла у Француској. Као јадранска земља, Краљевина СХС је у Француској налазила и противтежу нараслим италијанским аспирацијама (Petranović, 1988, стр. 135–136).

Крајем Првог светског рата у разговорима вођеним на тему осигурања будућег мира и „новог поретка“ као идеалан се истицао савез који би

чиниле Чехословачка, Пољска, Румунија, Грчка и југословенске државе. Овакав савез је требало да служи одбрани ових држава у средњој Европи, Подунављу и на Балканском полуострву. Версајска мировна конференција показала је како је овако замишљен савез нереалан, али су представници Краљевине СХС, Чехословачке и Румуније оставили могућност стварања мањег савеза. Овај савез је као основни задатак имао спречавање рестаурације Хабзбуршке монархије, односно одвраћање Мађарске од било какве акције која би довела до ревизије граница. Крајем 1919. године Чехословачка је прва ступила у акцију када је њен министар спољних послова Едвард Бенеш дипломатским каналима проследио предлог одбрамбеног уговора владама краљевина СХС и Румуније (Krizman, 1975, стр. 32).

Склапање савеза било је условљено решавањем територијалних спорова које су ове државе међусобно имале. Краљевина Румунија је била у спору са Краљевином СХС око територија Баната, а са Чехословачком око дела Мармарошке области. Такође, Краљевина Румунија је желела да будући савез држава победница у средњој и југоисточној Европи буде уперен против Совјетске Русије, због чега је инсистирала да у савез уђе и Пољска. То није прихватила Чехословачка из страха да би могла бити увучена у сукоб између Пољске и Совјетске Русије. Такође, свака од ових држава је имала различите погледе на тадашње стање у Европи. Чехословачку нису дотицали проблеми који су постојали на Балканском полуострву, док балканске државе нису страховале од Немачке. Краљевина СХС је била у спору са Италијом, док је Краљевина Румунија тежила да добије подршку од стране Рима. Овакви погледи и ставови су отворили низ проблема због којих је процес стварања савеза био успорен (Сладек, 2019, стр. 15).

Током прве половине 1920. године у Паризу су вођени завршни преговори око потписивања мировног уговора са Мађарском током којих је главну реч водила Француска. Као реакција на тадашњу француску политику према Мађарској и могућности стварања савеза који би гарантовали склопљен мир, 12. фебруара 1920. године у пештанским новинама *Pesti Hírlap* изашао је чланак под насловом „Aprò Entente“ (Мала Антанта). Наслов овог новинског чланка који је био написан у ироничном тону одредио је назив савеза чији ће темељи бити постављени 1920. године (Krizman, 1975, стр. 33). Коначно, 4. јуна 1920. године Мађарска је у Тријанону потписала мировни уговор којим је прихватила нове границе, као и плаћање ратних репарација. Мађарски владајући кругови су са негодовањем примили његово потписивање, чиме су започели ревизионистичку политику према суседним државама, захтевајући обнову Мађарске у њеним историјским границама (Vinaver, 1971, стр. 114–115). Паралелно са преговорима о мировном уговору текли су преговори које је водио чехословачки министар иностраних послова Едвард Бенеш са циљем стварања војног савеза. Он је прво у јануару 1920. године разговарао

са румунским председником владе Вајдом Воеводом, а затим је у априлу од председника владе Краљевине СХС Стојана Протића добио сагласност да се војни савез назове Мала Антанта.² Чехословачки министар је 14. августа 1920. године у Београду потписао Уговор о одбрамбеном савезу између Краљевине СХС и Републике Чехословачке. Првим чланом овог уговора била је предвиђена међусобна војна помоћ између двеју држава у случају напада Мађарске (Јовановић, 1939, стр. 137). Уговор је био реакција на реваншистичку и ревизионистичку политику Мађарске која је отворено испољавала нетрпељивост према суседним државама преко акција у Барањи, подршке хрватској франковачкој емиграцији, захтева за враћањем територије Словачке и држања великог броја војника под оружјем (Stojković, 1998, стр. 57).

Краљевина Румунија је остала суздржана према војном савезу Краљевине СХС и Чехословачке. Француска је инсистирала да Краљевина Румунија остане ван Мале Антанте, јер је њена дипломатија радила на стварању војног блока који би се супротставио Совјетској Русији, у који је требало да уђу Румунија, Мађарска и Пољска. Такође, важан разлог због ког Краљевина Румунија није ушла у савез био је спор који се водио са Краљевином СХС по питању разграничења у Банату (Рори, 1984, стр. 40–41; Сладек, 2019, стр. 24–25). Демаркациона линија која је настала после повлачења јединица српске војске јула 1919. из Темишварског Баната фактички је постала граница између двеју краљевина. Уговором који је потписан 2. августа 1919. у Севру било је предвиђено формирање међусавезничке комисије која је требало да изврши коначно разграничење, при чему је остављена могућност да се уз обострану сагласност двеју краљевина изврши размена појединих насеља уз границу. Комисија је отпочела са радом тек 1921. године, али се посао одвијао веома споро (Церовић, 2000, стр. 222).

Сређивању односа између краљевина СХС и Румуније највише је допринео брак који је склопљен између престолонаследника Александра I Карађорђевића и румунске принцезе Марије Хоенцолерн, ћерке румунског краља Фердинанда. О могућности венчања прва се распитивала румунска страна крајем 1918. године, када је дворска дама, супруга начелника штаба румунске војске генерала Пресана, у пратњи маршала двора, пренела отправнику послова посланства у Букурешту Ђорђу Настасијевићу како би краљ Фердинанд био најсрећнији када би му Александар постао зет. Колико је ствар била озбиљна сведочи чињеница да је отправник Настасијевић позван од стране Министарског савета да у Београду поднесе извештај о могућем браку (Маринковић, 2004, стр. 41–43). Следећи корак је учињен када је престолонаследник Александар I Карађорђевић дочекао

² Чехословачки: Malá Dohoda, румунски: Mica Antantă; француски: Petite Entente.

румунску краљицу Марију на железничкој станици у Земуну приликом њеног пропутовања кроз Краљевину СХС (*Слоја*, 11. 5. 1919).³ Међутим, несугласице по питању разграничења у Банату, као и ставови које је заступао председник румунске владе Јон Браћан на Мировној конференцији у Паризу, довели су до тога да се даљи разговори о браку прекину. Старија румунска принцеза Елизабета се уместо за Александра I Карађорђевића удала за грчког престолонаследника Ђорђа II, а везе између два двора појачане су браком румунског престолонаследника Карола и грчке принцезе Јелене. Када се појавила могућност брака између бугарског цара Бориса III и румунске принцезе Марије, млађе ћерке краља Фердинанда, Краљевина СХС се суочила са стварањем могућег савеза Румуније, Грчке, Бугарске и Мађарске који би био неповољан по њену безбедност. Таке Јонеску, румунски министар спољних послова, био је на страни савезништва са Краљевином СХС, те због тога нису остварене брачне везе румунског и бугарског двора. Током преговора које је водио 1920/1921. године око склапања војног савеза између краљевина СХС и Румуније он је уговорио и брак између краља Александра I Карађорђевића и принцезе Марије Хоенцолерн (Маринковић, 2004, стр. 44–48). О уговарању будућег брака могла се прочитати понека новинска вест, која је преносила вести из румунске штампе (*Застава*, 14. 11. 1920).⁴ Веридба краљевског пара уприличена је 9. јануара 1922. године у Синаји, у румунском краљевском двору, док је званична веридба у цркви обављена 21. фебруара 1922. у румунском дворцу Котрочени у присуству председника владе Краљевине СХС Николе Пашића и министра иностраних послова Момчила Нинчића. Том приликом је краљ Александар I Карађорђевић именован за почасног команданта IX ловачког пука румунске војске. Свечани чин венчања је одржан 8. јуна 1922. године у Саборној цркви у Београду, а младенце је венчао патријарх

³ О том сусрету темишварске новине *Слоја* су забележиле следеће: „Румунска краљица и наш престолонаследник Александар. Новине 'Екселзиор' доносе вест, да је румунску краљицу дочекао на земунском кеју наш престолонаследник Александар. Тај дочек није се састојао само из пажње према румунској владарској личности, већ је ту било нешто и мало вишега. Наш престолонаследник се том приликом живо интересовао за румунске принцезе. То пак није без значаја, јер у исто време, кад јављамо горњу пријатну вест, дознајемо од једне високе личности, да је Темишвар, са целом својом околином банатском, на чисто припао Србима и да је само српски и божији, ничији више. Цела ова вест мора сваког Србина, па и самога пријатеља српскога народа веома обрадовати. То значи и успостављање старог пријатељства између две суседне државе Србије и Румуније. Дај Боже!“

⁴ Тако је новосадска *Застава* у рубрици „Брзо јави“ пренела следећу вест: „Глас о веридби Престолонаследника-регента Александра. Букурешт, 13. новембра. Лист 'Зарја' доноси вест, како је већ неколико пута говорено, да ће се регент Александар верити са румунском кнегињом Маријом. Лист тврди, да у овом правцу званично није до сада ништа учињено.“

српски Димитрије Павловић (Маринковић, 2004, стр. 49–96; Милановић, 2017, стр. 231–214).

Сведочанства савременика краљевског венчања забележила су како је краљица Марија изгледала бојанствено, али и да је врло брзо почела да доноси одлуке у управљању Краљевином СХС. У интригама које су кружиле по Београду говорило се како су Марија и њена мајка још пре венчања биле „узеле под своје“ југословенског престолонаследника који је учинио велике уступке Румунији у територијалним и црквеним питањима. Срби из Баната, део генерала и политичара, били су огорчени што је прихваћено да Краљевини СХС припадне само мањи део Баната. Владало је убеђење да је попуштање око разграничења било условљено краљевом женидбом (Милошевић, 2018, стр. 137). Овим венчањем је стављена тачка на неспоразуме у вези са разграничењима између двеју краљевина. Дефинитивни споразум је потписан 24. новембра 1923. године (Церовић, 2000, стр. 223; *Време*, 25. 11. 1923).

Француска спољна политика је за време владе Александра Милерана разматрала идеју о стварању Дунавске конференције у којој би Мађарска имала водећу улогу. Постојала је спремност да Француска покрене питање ревизије Тријанонског мировног уговора, при чему је од Мађарске требало да добије право да француски капитал преузме контролу над мађарском индустријом и банкама. Оваква политика је настављена и септембра 1920. године када на место председника владе долази Аристид Бријан који се није противио рестаурацији Хабзбуршке монархије. У смислу тога, почетком 1921. године Бријан је дао подршку бившем цару Карлу I Хабзбуршком. Рачунајући на подршку Француске, Карло I је напустио Швајцарску и 27. марта 1921. године појавио се у Мађарској. Међутим, мађарска влада и регент Миклош Хорти одбили су да му предају власт. Уследила је реакција Краљевине СХС, Чехословачке, Румуније и Италије, чији су дипломатски представници пренели мађарској влади захтев да Карло I хитно напусти територију Мађарске. У случају да захтев не буде испуњен, уследила би војна интервенција. Услед овог притиска, као и одлуке Конференције амбасадора као извршног органа Конференције мира, мађарска влада је протерала Карла I из земље 5. априла (Ванку, 1969, стр. 14–16).

Као последица овог покушаја рестаурације Хабзбуршке монархије, убрзан је процес склапања међусобних споразума између Краљевине СХС, Чехословачке, Румуније. Билатерални споразум између Чехословачке и Румуније потписан је 23. априла 1921. године. Како би придобила Румунију, влада у Прагу јој је препустила пограничну територију где је живело румунско становништво. Тајним протоколом Чехословачка се обавезала да ће дозволити транспорт оружја у Румунију, у случају њеног рата са трећом земљом (Сладек, 2019, стр. 27–28). Уговор о одбрамбеном савезу између краљевина СХС и Румуније потписан је у Београду 7. јула 1921.

године и њиме су се две државе обавезале на међусобну војну помоћ у случају напада од стране Мађарске и Бугарске. Такође, уговором је предвиђено заједничко деловање у односима према Мађарској и Бугарској. Војни споразум између Чехословачке и Румуније потписан је 2. јула 1921. године и био је исти као онај између Краљевине СХС и Румуније (Јовановић, 1939, стр. 138). Тако је заокружен процес настанка војно-политичког савеза Мала Антанта, који је створен да брани стање проистекло из склопљених мировних уговора, односно ради одбране чланица савеза од евентуалног напада Мађарске или Бугарске. Савез се залагао за одржавање мира и био је спреман да заједничким снагама брани независност и државне границе својих чланица. Између краљевина СХС и Румуније потписан је и Протокол Б којим је била предвиђена политичка и војна помоћ између двеју држава у случају агресије од стране државе која није била обухваћена Уговором о савезу. Поред овог протокола, успостављање тесних веза било је предвиђено Записником бр. II који је предвиђао трговинску конвенцију са повољним режимом у пограничној зони Баната, уређење саобраћаја Бегејским каналом и на железничкој прузи Темишвар–Бајзаш, повезивање железница двеју држава успостављањем линије Београд–Букурешт, као и успостављање директних телеграфских, поштанских и ваздушних комуникација (Рори, 1984, стр. 42).

Савез Мале Антанте врло брзо се суочио са новим изазовом када се бивши цар Карло I Хабзбуршки поново вратио у Мађарску 21. октобра 1921. године. Чланице Мале Антанте овога пута су заузеле енергичан и оштар став, захтевајући да се Карло I протера, као и да Мађарска свргне династију Хабзбурга са свог престола. У случају победе присталица бившег цара у року од 48 часова Мала Антанта би отпочела војне операције против Мађарске. Регент Миклош Хорти и мађарска влада проблем са бившим царем су решили тако што су га предали Великој Британији која га је интернирала на острво Мадера, где је Карло I убрзо 1922. године умро (Ванку, 1969, стр. 17–18; Сладек, 2019, стр. 29–32). Крајем 1921. године долази до промене француске политике у централној Европи, што је била последица завршетка сукоба Пољске и Совјетске Русије. Званичан Париз се окренуо пружању подршке Малој Антанти, са намером да савез временом добије антинемачки карактер. Када је у јануару 1922. године на чело француске владе дошао Ремон Поенкаре, у свом говору о програму спољне политике најавио је јачање веза са Малом Антантом (Сретеновић, 2008, стр. 179–190).

Стална нестабилност на границама држава Мале Антанте са Мађарском повремено је ескалирала у оружане инциденте. Током јануара 1923. године дошло је до учесталих оружаних провокација и упада из Мађарске на територију Румуније. Сличне проблеме имала је и Краљевина СХС на својој граници са Бугарском. Румунска влада је због гомилања мађарске,

бугарске и совјетске војске на својим границама затражила помоћ од Краљевине СХС (Ванку, 1969, стр. 24). У коментару листа *Време* везаном за догађаје на румунско-мађарској граници истицало се подударане са тада актуелним дешавањима у Европи. Јавност је била упозорена на чињеницу како Савезничке комисије задужене за разоружавање нису обавиле свој посао, због чега је државни интерес био да се окончају опасне игре Мађарске. У смислу тога, поздрављала се акција Мале Антанте коју је она повела ка савезницима, са главним захтевом да се Мађарска разоружа (*Време*, 13. 1. 1923).⁵ Дипломатија Краљевине СХС заузела се код Британаца у корист Румуније, те је уследила интервенција Лондона ка мађарској влади. Као резултат ове акције дошло је до смиривања тензија на румунско-мађарској граници, али цела 1923. година прошла је у знаку појачаних војних активности у Малој Антанти (Ропи, 1984, стр. 47–50).

Дешавања у првој половини 1923. године била су увертира за министарску конференцију Мале Антанте, чији је домаћин била Румунија у Синаји јула месеца. Ово је био последњи сусрет на коме су чланице савеза усаглашавале заједничко деловање у међународним институцијама у вези са питањем својих односа са Мађарском. Питање даљег правца развоја Мале Антанте први су поставили дипломатски представници Велике Британије у Београду. Према њиховим проценама, савез је у дешавањима током 1923. године достигао свој врхунац, да би потом уследило опадање у његовим акцијама (Аврамовски, 1986а, стр. 162). По питању права Румуна у Краљевини СХС, министар иностраних послова Момчило Нинчић је изјавио румунским новинарима: „Желимо да Румуни сачувају своју националност и да буду добри грађани, а то исто очекујемо и од Срба који живе у Румунији“. Такође, он је истакао да Румуни имају свога представника у Народној скупштини Краљевине СХС и да је он члан клуба посланика који подржавају владу (Попи, 1972, стр. 173–176; Ропи, 1974, стр. 309–365; Јанјетовић, 2005, стр. 180).⁶

Односи Краљевина СХС и Румуније 1924. године западају у кризу због нерешених питања на простору Баната. Међусобне оптужбе су се односиле на поступке војске која је приликом повлачења са размењених територија са собом односила покретну имовину. Штампана у Букурешту

⁵ Долазак фашиста предвођених Бенитом Мусолинијем на власт у Италији 1922. године донео је Мађарској савезника за њене ревизионистичке захтеве. Због проблема са плаћањем ратних репарација француска и белгијска војска су зазеле Рурску област јануара 1923. године.

⁶ Румунска странка је званично основана 10. фебруара 1923. године у Алибунару. На мартовским изборима у Краљевини СХС 1923. године, странка је успела да избори један посланички мандат који је добио др Јоан Жијан, адвокат из Алибунара. Странку су у каснијем периоду захватиле несугласице и расцепи, што је проузроковало њене неуспехе на изборима који ће уследити.

је износила оптужбе о угњетавању Румуна у Краљевини СХС, указивало се на проблем нерешеног статуса Румунске православне цркве, као и на одсуство воље да се организују румунске школе. Неколицина румунских посланика је ове оптужбе изнела и за скупштинском говорницом. Са друге стране, на страницама београдских новина Румунија се оптуживала да је подржала преврат у Бугарској којим су на власт дошли фашисти предвођени Александром Цанковом. Такође, покретало се питање права Румуније на територију Бесарабија коју је добила након Првог светског рата када је она одузета Русији. Током јуна 1924. односи су дошли на најнижу тачку, а на стварање негативне атмосфере у јавности према Румунији званично је скренута пажња министру иностраних послова Момчилу Нинчићу. Односи су до те мере били затегнути да је његов румунски колега Јон Дука размишљао да одустане од учешћа на конференцији министара иностраних послова Мале Антанте која је била заказана у Прагу јула 1924. године. Након тога дошло је до попуштања од стране Београда и конференција је одржана у пуном саставу (Avramovski, 1986a, стр. 225–226).

Да је дошло до побољшања односа између краљевина СХС и Румуније сведочи и извештај румунског посланства у Београду о промени писања штампе. Најважнији листови који су штампани у Београду били су наклоњени Румунији, а посебно се истакло писање *Самоуправе*, гласила Народне радикалне странке (Рори, 1984, стр. 62). Детаљни новински извештаји пренели су атмосферу прославе Дана стицања независности Румуније и доласка краља Карола II на румунски престо. У част румунског националног празника у Букурешту је 10. маја 1925. године приређена војна парада на чијем челу су били румунска краљица Марија у генералској униформи и њен син престолонаследник Карол II. Иза њих су продефиловала два пука пешадије, два пука коњице и један пук артиљерије. На свечаности је било преко 100.000 грађана, а Краљевину СХС је представљао министар иностраних послова Момчило Нинчић, који је учествовао на редовној министарској конференцији Мале Антанте. У изјави коју је румунски министар иностраних послова Јон Дука дао београдским новинарима констатовао је да између двеју земаља никада у историји није било непријатељстава и да на тако доброј основи треба неговати најсрдачније односе. Он је упознао јавност да су на конференцији договорене размене студената, професора и представника индустрије. Такође, Румунија је прихватила да организује изложбе сликара и привредних достигнућа Краљевине СХС, а била је постигнута сагласност око решавања спорних црквених и школских питања. Савез са Краљевином СХС представљао је основни точак румунске спољне политике, због чега је потребно издећи „мале неспоразуме који могу бити искоришћени од наших заједничких непријатеља“ (*Правда*, 11. 5. 1925; *Време*, 11. 5. 1925).

Инсистирање Румуније на коректном писању штампе о односима двеју земаља видело се и из изјаве њеног опуномоћеног министра у Београду листу *Belgarder Zeitung*. Говорећи о значају штампе, изнео је предлог о стварању „Мала Антанта штампе“, која би водила борбу против ширења пропаганде са циљем разбијања савеза. Он је сматрао како је потребно знати да бранимо себе и своје савезнике од неискрености и лажи, при чему штампа има задатак да усмерава мишљење народа. Ова идеја је реализована у августу 1925. године када су представници Пресбироа трију земаља формирали организацију „Мала Антанта штампе“ (Роџи, 1984, стр. 63–64).

Једно од питања које је требало да се уреди између краљевина СХС и Румуније односило се на контролу пловидбе реком Дунав. На Версајској мировној конференцији контрола пловидбе била је предата у руке Међународне дунавске комисије,⁷ док је бившој Аустроугарској монархији било одузето право извођења регулационих радова на Ђердапу. Управо је питање контроле над Ђердапом, најважнијим местом пловног тока Дунавом, постало још једна тачка на којој су се градили односи између Краљевине СХС и Румуније. Питање управе Ђердапом имало је два основна решења: могућност међународне управе или управе приобалних држава уз међународни надзор. Румунија се залагала за управу која би била организована између ње и Краљевине СХС. Међутим, због нерешеног питања око разграничења на Дунаву није било помака у погледу споразума о новој управи на Ђердапском сектору. Постојање могућности да се питање Ђердапа реши у оквирима Међународне дунавске комисије натерало је Београд да овом проблему приступи конкретније. Одуговлачење Краљевине СХС у договорима око Ђердапа изазивало је незадовољство Румуније. Коначно, 25. јуна 1925. године између двеју држава је потписан Београдски споразум, којим је било предвиђено сувласништво у погледу пловидбе и радова у Ђердапском каналу. Међутим, када је споразум предат на одобрење Међународној дунавској комисији, на њега је стављен приговор уз захтев да се одређени делови измене. Уследио је дуг период обележен несугласицама око споразума чији је коначан текст усвојен тек јуна 1932. године. Потписивањем трипартитног споразума између Краљевине СХС, Румуније и Међународне дунавске комисије успостављена је Ђердапска администрација са седиштем у румунском граду Оршави. Споразумом је било предвиђено да обе државе именују службенике администрације тако да њихов укупан број буде подједнак (50% румунски и 50% југословенски држављани) (Гулић, 2014, стр. 96–111).

Након периода захладнелих односа током 1926. године изазваних Пактом о пријатељству и срдечној сарадњи између Румуније и Италије,

⁷ Међународну дунавску комисију чиниле су државе кроз које је река Дунав протичала, као и Француска, Велика Британија и Италија.

у наредним годинама дошло је до наставка срдачних односа. Краљевина СХС је споразумно уступила Румунији део земљишта које се налазило на тремеђи са Мађарском. Такође, постигнут је споразум о уређењу румунског црквеног и школског питања у Банату. Њиме су свештеници Румунске православне цркве и румунски учитељи добили надзор и управу над румунским школама. Срдачни односи потврђени су јуна 1928. године приликом посете румунског министра иностраних послова Николаеа Титулескуа, који је од стране краља Александра I Карађорђевића одликован орденом Белог орла I степена, а његов секретар Радулеску орденом Светог Саве. Министар иностраних послова Краљевине СХС Војислав Маринковић том приликом је указао на чињеницу да југословенски и румунски народ представљају пример добрих суседских односа, јер кроз историју дугу дванаест векова никада нису међусобно ратовали. Блиске везе између двеју краљевских породица и савезништво у оквирима Мале Антанте још више су ојачали традиционално пријатељство. У будућности, министар је видео наставак сарадње између двеју држава, која ће се заснивати на заједничким интересима (Pori, 1984, стр. 77–78; Avramovski, 1986a, стр. 501; *Време*, 15. 6. 1928).

Велика економска криза која се свом снагом 1930. године обрушила на економије европских држава отворила је питање повећања сарадње на економском пољу између чланица Мале Антанте. Због сличних економија краљевине СХС и Румунија имале су исте проблеме; њихова пољопривредна производња се са тешкоћом пласирала на индустријски развијена тржишта а, са друге стране, оне нису могле да учине олакшице при увозу индустријске робе. Како су обе државе биле велики произвођачи пшенице, отворена је могућност сарадње и заједничког наступа према великим европским увозницима у тражењу преференцијалних тарифа, као и укидања мера протекционизма. У сврху тога, на заседању Мале Антанте у Штрбском Плесу јуна 1930. године договорени су даљи кораци између двеју земаља. На конференцији краљевина Румуније и Југославије⁸ у Синаји 31. јула / 1. августа појавила се идеја о стварању царинске уније између двеју земаља (Ванку, 1969, стр. 24–26).

Румунија је за југословенску пољопривреду била значајна због луке Браила, која је представљала изузетно важно пристаниште на Дунаву. Она је располагала са изграђеним речним и морским пристаништем, магацинима и претоварним инсталацијама. Ту је радила и житна берза која је своје цене формирала према кретањима на великим берзама у Њујорку, Лондону, Паризу, Антверпену и др. За извоз југословенске пшенице Браила је била најважнија лука југоисточне Европе, због чега је овде постојао

⁸ Увођењем Шестојануарске диктатуре 1929. године од стране краља Александра I Карађорђевића држава је променила име у Краљевина Југославија.

Југословенско-румунско савезништво између два светска рата (Мала Анџанија и Балкански сјоразум)

Генерални конзулат.⁹ Колико је Браила била важна за Југославију видело се и кроз податак да је чак 75% житарица извожено преко овог пристаништа, као и то да је у транзиту кроз ово пристаниште југословенска роба била на првом месту (Гулић, 2014, стр. 121–125).

Укупно гледајући, економска размена између краљевина Југославије и Румуније била је врло слаба, док је Чехословачка као индустријска земља успела да им наметне увоз својих производа.

Табела 1. Кретање увоза и извоза између краљевина Југославије и Румуније у укупном спољнотрговинском промету (Ванку, 1969, стр. 68)

	Увоз у %		Извоз у %	
	1928.	1932.	1928.	1932.
Југославија према Румунији	2,6	3,0	0,3	0,4
Румунија према Југославији	1,2	3,1	2,7	1,2

Тридесетих година XX века краљевине Југославија и Румунија су пролазиле кроз унутрашње политичке кризе изазване одлукама њихових владара. Завођењем диктатуре, краљ Александар I Карађорђевић је још више продубио постојећу кризу у земљи. Идеологија југословенства, наметнута од стране двора уз подршку војске, није заживела у народу. Економска криза је додатно изазвала незадовољство у народу, што је приморало југословенског краља да постепено покуша да тражи излаз из тешке ситуације у којој су се он и држава налазили. Слично стање је наступило у Румунији када се у земљу, јуна 1930. године, вратио бивши престолонаследник Карол и истакао своје право на престо ког се претходно одрекао. Пошто је добио подршку владајуће Националистичке странке, крунисао се за краља, а затим и потпуно преузео све механизме власти. Политичка нестабилност коју је донео Румунији највише се огледала у честим сменама владе, којих је за време његове десетогодишње владавине било чак четрнаест. Ипак, промене које су се догодиле у обема државама нису пореметиле њихове односе, што је важило и за два двора. Краљ Александар I Карађорђевић је од стране краља Карола II одликован румунским орденом За заслуге. Са друге стране, југословенски краљ одликовао је румунски IX ловачки пук Карађорђевог звездом, највишим одликовањем, док је председник румунске Народне скупштине добио орден Белог орла. Сва ова дешавања била су од стране штампе окарактерисана као доказ срдачности између двају народа и сродничких односа двеју династија (*Правда*, 21. 2. 1932; *Време*, 21. 2. 1932; *Политика*, 21. 2. 1932; *Време*, 23. 2. 1932; *Политика*, 23.

⁹ Поред Генералног посланства у Букурешту, Генерални конзулати су постојали у Темишвару и Браили. Темишвар је био економско-културни центар Срба у румунском Банату, а Браила је била стратешка лука за југословенски извоз.

2. 1932). О краљу Каролу се писало као о „другом Харуну ал-Рашиду“, који је Румунији донео друштвени процват и напредак. Тиме је матрица која се користила за величање диктатуре југословенског монарха пресликана у случају румунског суверена (*Правда*, 19. фебруар 1932).

Једна од последица Велике економске кризе било је даље слабљење Друштва народа које је изгубило моћ гаранта очувања мира у свету. Успон нациста, предвођених Адолфом Хитлером у Немачкој, агресивна спољна политика Бенита Мусолинија у Европи и стално присутан ревизионизам Мађарске довели су до потписивања Пакта о организацији Мале Антанте 16. фебруара 1933. године у Женеви. Овим чином је коначно озваничен савез трију држава, пошто је до тада сарадња почивала на двостраним уговорима. Још једном је истакнуто да је основни циљ пакта било спречавање ревизија међународних уговора, као и економска сарадња њених чланица. Против пакта су иступиле Немачка, Италија, Мађарска и Бугарска које су сматрале да је он склопљен под покровитељством Француске (Бодрожић, 2001, стр. 278–279).

Савезништво између двеју земаља потврђено је у личним сусретима краљева Александра I и Карола II током 1933. године. Двојица владара су том приликом расправљала о узајамној војној помоћи, тако да ако Италија нападне Југославију, Румунија остаје неутрална; ако Бугарска и Мађарска нападне Југославију, примењују се одредбе из уговора Мале Антанте и Румунија улази у рат на страни Југославије; ако Совјетски Савез нападне Румунију, која војно помаже Југославији, Букурешт је могао да рачуна на војну помоћ. У свим другим случајевима сукоба Румуније и Совјетског Савеза, Југославија би остала неутрална (Avramovski, 1986d, стр. 162). Дипломатске активности југословенског владара биле су у склопу акције коју је водио са циљем стварања пакта балканских држава. Споразум је требало да почива на принципима Мале Антанте, а имао је подршку Француске и Велике Британије чије су позиције у Европи биле ослабљене доласком Адолфа Хитлера на чело Немачке. Након посете румунском краљу, септембра 1933. године, краљ Александар I Карађорђевић посетио је Бугарску, Грчку и Турску. Као резултат тога, 9. фебруара 1934. године у Атини министри иностраних послова Југославије, Румуније, Грчке и Турске потписали су Пакт Балканског споразума. Иако је Бугарска одбила да приступи Пакту, остављена је могућност да му она, заједно са Албанијом, временом приступи. Циљ Пакта је било очување стања *status quo* на Балканском полуострву (Krizman, 1975, стр. 165). Тако су се Краљевина Југославија и Румунија везале системом двоструког савеза, а систем колективне безбедности проширен је на југ Балканског полуострва.

У веома сложеним међународним односима који су наступили у Европи краљ Александар I Карађорђевић је покушавао да активном спољном политиком ублажи негативне ефекте које је доносила његова

лична диктатура у земљи. Главно средство за вођење те политике била је Мала Антанта; међутим, овај савез није имао снагу која би гарантовала сигурност њеним чланицама. Привредне супротности између Југославије и Румуније, са једне, и Чехословачке, са друге стране, као и различити ставови у односима са фашистичким силама и СССР-ом били су главни чиниоци који су слабили савез (Бодрожић, 2001, стр. 289–290). У таквој ситуацији Југославија и Румунија нашле су се на путу експанзије Немачке, која је преко Подунавља обухватила и Балканско полуострво. Велика сметња су јој били Мала Антанта и Балкански пакт, због чега је отпочела са активностима на њиховом разбијању. Дуготрајна економска криза исцрпила је Југославију и Румунију, а Немачка је била спремна да преузме све њихове пољопривредне вишкове, уз услов да оне отворе своја тржишта за немачке индустријске производе и капитал. Тако је започело њихово економско потчињавање, након чега је требало да уследи и политичко покоравање немачкој хегемонији у Европи. У склопу такве политике долази до склапања југословенско-немачког трговинског уговора којим је југословенска страна добила повлашћене цене за своје пољопривредне производе. Сличним путем кренула је и Румунија која је сматрала да ће своје позиције најбоље сачувати ако буде тражила подршку и ослонац у Немачкој (Рори, 1984, стр. 124–126).

Као одговор на немачку политику, француски министар иностраних послова Луј Барту залагао се за јачање веза Француске и Мале Антанте, као и стварање једног блока држава који би поред Мале Антанте обухватио и СССР. У склопу своје дипломатске акције Луј Барту присуствовао је састанку Мале Антанте у Београду јуна 1934. године. Све веће удаљавање Александра I Карађорђевића од званичне политике Париза, као и растуће неповерење према Француској, као гаранту спољнополитичке безбедности, биле су повод да Луј Барту позове југословенског краља у посету. Приликом доласка у луку Марсеј 9. октобра 1934. године, краљ Александар I Карађорђевић убијен је у атентату који су на њега извршили припадници екстремне хрватске и македонске емиграције. Краљевина Румунија показала је као савезник своју солидарност са Југославијом у тренутку када се она нашла у тешком тренутку. Читав румунски државни врх је Марсејски атентат доживео као ударац на Румунију. Краљ Карол II предводио је највишу државну делегацију на сахрани погинулог краља Александра I Карађорђевића, пославши јасну поруку како је Румунија била решена да са Југославијом „дели и добро и зло“. Југословенски захтеви у Друштву народа да се Италија и Мађарска осуде као кривци за убиство краља Александра I Карађорђевића били су подржани од стране Румуније (Рори, 1984, стр. 134–135).

Доласком Милана Стојадиновића на чело југословенске владе јуна 1935. године дешава се радикални заокрет у њеној спољној политици.

Долази до захлађења у односима са Француском, а успостављају се чврсте везе са Немачком и Италијом. Нову спољну политику је карактерисао „дуализам“ који се огледао у сарадњи са Малом Антантом и Балканским споразумом, док се са друге стране градио ослонац на фашистичке земље. Једна од главних последица ове промене био је снажан продор немачког капитала у Краљевину Југославију који је довео њену привреду у потпуну зависност од Берлина (Petranović, 1988, стр. 302–135). За Милана Стојадиновића савез Мале Антанте био је превазиђен оног тренутка када је нестала опасност од рестаурације Хабзбуршке монархије. Он није имао намеру да Југославију уведе у било какве нове савезе или пактове који би је могли увући у ратне сукобе који су претили Европи (Stojadinović, 1970, стр. 330–331).

Промене у Румунији започеле су након убиства председника владе Јона Дуке, када је нови кабинет формирао Георги Татареску. Он је био противник курса спољне политике опрезног министра Николаеа Титулескуа, који је на време уочио опасност од нарастајуће моћи нацизма у Немачкој, због чега је покушавао да оствари сарадњу са СССР-ом. Напори немачке дипломатије били су усмерени на придобијање краља Карола II, који је имао изразите симпатије према Немачкој, али је званично заступао политику лавирања због веза Румуније са традиционалним савезницима Француском, односно чланицама Мале Антанте и Балканског пакта. Почетком 1936. године краљ Карол II почиње све више да преузима вођење спољне политике коју је усмеравао ка што ближим везама са Немачком (Лукаш, 1982, стр. 219–245).

Отворено неслагање кнеза намесника Павла Карађорђевића и Милана Стојадиновића са политиком Титулескуа која је чинила све да склопи споразум између Румуније и СССР-а довешће 1936. године до кризе у Малој Антанти. Повод за сукоб било је саопштење које је Николае Титулеску дао за штампу након што је Немачка 7. марта 1936. године запосела Рајнску област. У свом саопштењу Титулеску је дао пуну подршку Француској, што није наишло на одобравање званичног Београда. Инструкције које је Стојадиновић дао југословенској дипломатији имале су за циљ да неутралишу ставове и потезе Титулескуа, а све са циљем незамерања Немачкој. Када је Београд сазнао да се на састанку Мале Антанте планираном за јун 1936. године намерава водити разговор о склапању румунско-совјетског пакта, кнез намесник Павле Карађорђевић и Милан Стојадиновић отказали су своје присуство. Због тога је Титулеску био приморан да замрзне преговоре о пакту са СССР-ом, али и поред тога Милан Стојадиновић није присуствовао Самиту у Букурешту. Након овога, Николае Титулеску био је смењен са места министра иностраних послова; његов наследник Виктор Антонеску је заједно са Миланом Стојадиновићем водио политику блокирања француско-чехословачке иницијативе о склапању пакта

о узајамној помоћи и регулисању односа са СССР-ом (Аврамовски, 1979, стр. 135–140). Овакав развој односа у Малој Антанти значио је напуштање Чехословачке од стране Југославије и Румуније, чиме је започела дезинтеграција овог савеза. Један од првих корака у процесу одумирања Мале Антанте била је одлука, коју су наметнуле Југославија и Румунија, да свака од чланица може по својој вољи склапати споразуме са трећим државама (Лукач, 1982, стр. 247).

Оваква спољна политика наишла је на осуду опозиције у Краљевини Југославији, која је на седницама Народне скупштине нападала Милана Стојадиновића. У тим нападима опозициони посланици су се позивали на ставове румунских опозиционара по питању савеза Мале Антанте и Балканског споразума. Између осталог, цитирана је изјава бившег румунског председника владе, књижевника и историчара Николаја Јорге: „Данашња спољна политика чланица Мале Антанте уперена је против Мале Антанте, против балканске заједнице и против колективне безбедности, а нарочито против нас Румуна“ (Ванку, 1969, стр. 68). Матица српска, блиска опозицији, у свом *Лейојису* доносила је текстове који су указивали на значај савеза Мале Антанте. Југословенски дипломата Стеван Ћирковић је у свом тексту „Политичка и привредна Мала Антанта“ истицао њен значај за мале народе који су постали господари своје судбине у Европи, остављајући, притом, да време покаже каква ће њена улога бити у „великим догађајима“ којима се ишло у сусрет. Мала Антанта је требало да пружи свој пуни допринос у одбрани доктрине мира која је била нападнута од националног мистицизма појединих народа. Притом, ови народи су систематски ширили мржњу према другим народима која је водила ка новом рату тражећи промене постојећег међународног стања (Ћирковић, 1935а, стр. 293–294). Сличне ставове поновио је у тексту „Смисао и значај Пакта Балканског споразума“, ког је доживљавао као победу идеологије да је „Балканско полуострво настањено слободним народима“ и да је њихов међусобни споразум основ за напредак и благостање (Ћирковић, 1935б, стр. 19–23). Текст „Мала Антанта и средњоевропско питање“ Милорада Радовановића указује да би немачко заузимање територије Чехословачке значило победу пангерманства у Европи, која је била разапета између фашистичко-националсоцијалистичке и бољшевичко-комунистичке идеологије. У светлу ставова британске дипломатије, он даје мишљење да од савеза Мале Антанте зависи развој догађаја у будућности на простору средње Европе (Радовановић, 1937, стр. 190–201). На њега се у следећој свесци *Лейојиса Мајице српске* надовезао чехословачки министар спољних послова Камил Крофта текстом „Мала Антанта, њен развој и њена важност“, у коме је истакао како су главни принципи савеза „правда, безбедност и сарадња“ (Крофта, 1937, стр. 225–230). Ови текстови, као и многи њима слични, нису допринели промени правца спољне политике

коју је водила влада Милана Стојадиновића, а која је резултовала склапањем пактова о пријатељству са Бугарском и Италијом, државама које су биле противне савезима Мале Антанте и Балканског пакта. Почетком 1938. године краљ Карол II је у Румунији завео личну диктатуру, а у земљи су све више јачале фашистичке организације.

Ови догађаји претходили су почетку Хитлерове акције у виду Аншлуса Аустрије и врхунца притисака на Чехословачку да му преда Судетску област. Мала Антанта нашла се на свом највећем испиту; међутим, односи поверења су били давно изгубљени константним деловањем Немачке на разбијање савеза. Чехословачка криза показала је да савез више не функционише, односно да неће доћи до реакције Југославије и Румуније у случају немачке војне акције. Почетком јуна 1938. године југословенском посланику у Букурешту пренет је званични став да Румунија неће стати на страну Француске и Велике Британије у случају немачко-чехословачког рата. Са друге стране, Румунија је од Чехословачке тражила да реши проблем судетских Немаца тако што ће изаћи у сусрет немачким захтевима. На последњем састанку министара Мале Антанте, који је одржан на Бледу августа 1938. године, Чехословачка је од својих савезница добила јасну поруку да може да рачуна само на помоћ у случају напада Мађарске. Таква порука је била више него јасна: од Југославије и Румуније није се могла очекивати никаква помоћ, па ни морална подршка (Vanku, 2005, стр. 77–92).

Након Минхенског споразума септембра 1938. године, који је био увод у нестанак Чехословачке, доћи ће до још чвршћег везивања Југославије и Румуније. Као знак јачања међусобног поверења, југословенско посланство у Букурешту подигнуто је у ранг амбасаде децембра 1938. године, а 6. јануара 1939. године посланик Јован Дучић именован је за опуномоћеног амбасадора (Милошевић и Јончић, 2012, стр. 51). Румунска дипломатија имала је информације да је спољна политика Милана Стојадиновића учинила Југославију потпуно немоћном пред Немачком. У Југославији је неометано деловала велика мрежа немачких агената, а влада је гледала да избегне било какву провокацију према Берлину, надајући се да ће моћи избећи судбину Чехословачке. Слично стање било је и у Румунији, која је такође постала економски и политички зависна од Трећег рајха (Pori, 1984, стр. 194–195).

Смена Милана Стојадиновића са чела југословенске владе није изазвала промене у односима двеју суседних земаља. Са циљем јачања међусобног савеза дошло је до потписивања тајног протокола о продужетку конвенције југословенско-румунског савеза склопљеног још 1921. године. Немачка је у Румунији видела извор сировина, пре свега, сирове нафте, без које би јој било немогуће планирати војне походе. Из тог разлога Румунији је под притиском био наметнут неповољан трговински уговор,

а преко фашистичке организације Гвоздена гарда, Немачка се све више мешала у њену унутрашњу политику. Избијањем Другог светског рата, Румунија се суочила са територијалним захтевима Мађарске и Бугарске, а како би одобривољила Немачку, фашистичка Гвоздена гарда је легализована. Међутим, током лета 1940. године Румунија је морала да се одрекне Бесарабије и северне Буковине у корист СССР-а, Трансилваније у корист Мађарске и Добруце у корист Бугарске. Суочен са огромним незадовољством румунског народа, краљ Карол II је септембра 1940. године предао владу у руке генерала Јона Антонескуа, а затим је абдицирао. Монархистичка диктатура замењена је војно-фашистичком диктатуром, а Антонеску је 25. новембра 1940. године потписао приступ Румуније Тројном пакту. Након потпуног потчињавања Румуније, Адолф Хитлер се окренуо Југославији појачавши притисак да и она приступи Тројном пакту. Притисци су коначно уродили плодом 25. марта 1941. године, када је југословенски председник владе Драгиша Цветковић у Бечу потписао приступ Тројном пакту. То је изазвало војни пуч 27. марта 1941. године, којим је власт преузела влада на челу са генералом Душаном Симовићем. Војни пуч Адолф Хитлер је доживео као личну увреду због чега је наредио да се Југославија уништи као држава. У краткотрајном Априлском рату 1941. године југословенска војска је капитулирала, а краљ Петар II Карађорђевић и влада напуштају земљу. Румунија је у Априлском рату остала неутрална и њена војска није напала територију Југославије; такође, она није учествовала у окупационом комадању које је уследило након капитулације југословенске војске. Тиме је Румунија остала доследна у поштовању савезничких односа који су постојали у периоду између два светска рата.

* * * *

На темељима српско-румунских односа развили су се савезнички односи новостворене Краљевине СХС / Југославије и Румуније у периоду између два светска рата. Укупно гледано, ови односи били су веома блиски и заснивали су се на узајамном уважавању и поверењу. У прилог овој тврдњи сведочи и чињеница да је у периоду између 1920. и 1941. године било више од седамдесет сусрета између највиших државних представника (владара/намесника, председника влада и министара иностраних послова), што није био случај у односима ни са једном другом државом. Добре међудржавне односе оптерећивали су различити проблеми Југославије и Румуније са својим суседима, као и мешање великих европских сила које су желеле да остваре своје интересе и доминацију. Ипак, таква врста искушења није успела да поквари савез двеју држава, који је одолео и највећем могућем искушењу времена које је обележила експанзија нацистичке Немачке.

Систем двоструких одбрамбених пактова Мале Антанте и Балканског пакта био је порушен под притиском Немачке, а две савезничке земље накратко ће се заједно наћи у Тројном пакту. Војни пуч марта 1941. у Југославији за последицу ће имати њену окупацију од држава чланица Тројног пакта. Међутим, Румунија је одбила да се придружи том нападу чиме је сачувала пријатељство између двају народа грађено кроз векове. Након завршетка Другог светског рата настављено је неговање и унапређивање добрих односа, како за време социјалистичког периода у историји двеју земаља тако и у садашњости након обнове државне независности Републике Србије.

Извори

- Јовановић, Ј. (1939). *Дипломајска историја Нове Европе: 1918–1938*. Београд: К. Ј. Михаиловић.
- Аврамовски, Ж. (1986а). *Британци о Кралевини Југославији: годишњи извештаји Британског посланства у Београду 1921–1938*. Београд – Загреб: Архив Југославије – Globus.
- Аврамовски, Ж. (1986б). *Британци о Кралевини Југославији: годишњи извештаји Британског посланства у Београду 1921–1938*. Београд – Загреб: Архив Југославије – Globus.
- Стојадиновић, М. (1970). *Ни рат ни пакт: Југославија између два рата*. Ријека: Отокар Кершовани.
- Стојковић, М. (1998). *Балкански уговорни односи: 1876–1996*. Београд: Службени лист СРЈ.

Штампа

- Време*. (1923). „Мађарски упад у Румунију“. 13. јануар 1923, 2.
- Време*. (1923). „Исход конференције у Синаји“. 2. август 1923, 3.
- Време*. (1928). „Румунски министар спољних послова г. Титулеску, допутовао је јуче у Београд“. 15. јун 1928, 8.
- Време*. (1925). Краков, С. „Конференције у Букурешту“. 11. мај 1925, 1.
- Време*. (1932). 21. фебруар 1923, 3.
- Време*. (1932). 23. фебруар 1923, 3.
- Заштава*. (1920). 14. новембар 1920, 3.
- Полијтика*. (1932). 21. фебруар 1932, 3.
- Полијтика*. (1932). 23. фебруар 1932, 3.
- Правда*. (1925). „Прослава румунског празника“. 11. мај 1925, 1.
- Правда*. (1925). „Изјава Дуке нашој штампи“. 11. мај 1925, 1.
- Правда*. (1932). „Краљ Карол румунски у правој светлости“. 19. фебруар 1932, 2.
- Правда*. (1932). „Предјаја највишег румунског одликовања Њ. В. Краљу Александру“. 21. фебруар 1932, 2.
- Слоја*. (1919). 11. мај 1919, 1.

Југословенско-румунско савезништво између два светска рата (Мала Анџанија и Балкански споразум)

Литература

- Аврамовски, Ж. (1979). Југословенско-румунски односи за време Рајнске кризе 1936. године. *Историјски гласник*, 1–2, 135–140.
- Бодрожич, М. (2001). Спољна политика Краљевине Југославије у време владавине Југословенске националне странке 1932–1934. године. *Зборник Мајнице српске за историју*, 63–64, 277–290.
- Ванку, М. (1969). *Мала Анџанија 1920–1938*. Титово Ужице: Издавачко предузеће „Димитрије Туцовић“.
- Гулић, М. (2014). *Краљевина Југославија и Дунав: дунавска полијтика југословенске краљевине 1918–1944*. Београд: Институт за савремену историју.
- Крофта, К. (1937). Мала Антанта, њен развој и њена важност. *Лейојис Мајнице српске*, СХI, 348 (3), 225–230.
- Маринковић, А. (2004). *Женидба краља Александра Карађорђевића*. Београд: Вајат.
- Милановић, Ј. (2017). Краљица Марија Карађорђевић и Женско друштво 1922–1941. У: К. Николић (ур.), *Карађорђе и његово наслеђе у српској историји* (227–242). Велика Плана – Старо Село – Београд: Центар за културу „Масука“ – Дом културе „Влада Марјановић“ – Институт за савремену историју.
- Милошевић, З. (2018). Узроци и околности који су утицали на предају источног Баната Румунији од стране Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (Југославије) после Првог светског рата. *Национални инџерес*, XIV, 33 (3), 127–141.
- Милошевић, М. и Јончић, Д. (2012). *Јован Дучић у дипломатији*. Београд: Архив Југославије.
- Попа, Г. (1972). Из политичке активности Румуна у Банату после Првог светског рата. *Зборник за историју*, 6, 173–176.
- Радовановић, М. (1937). Мала Антанта и средњоевропско питање. *Лейојис Мајнице српске*, СХI, 348 (2), 190–201.
- Сладек, З. (2019). *Мала Анџанија 1919–1938*. Београд: Службени гласник.
- Сретенковић, С. (2008). *Француска и Краљевина Срба, Хрвати и Словенаца 1918–1929*. Београд: Институт за савремену историју.
- Ђирковић, С. (1935а). Политичка и привредна Мала Антанта. *Лейојис Мајнице српске*, СХI, 343 (4), 261–294.
- Ђирковић, С. (1935б). Смисао и значај Пакта Балканског споразума. *Осврџи*, 3, 19–23.
- Ђеровић, Љ. (2000). *Срби у Румунији*. Темишвар: Савез Срба у Румунији.
- Јанјетовић, З. (2005). *Deca careva, pastorčad kraljeva: nacionalne manjine u Jugoslaviji: 1918–1941*. Београд: Institut za noviju istoriju Srbije.
- Кризман, В. (1975). *Vanjska politika Jugoslavenske države 1918–1941*. Zagreb: Školska knjiga.
- Лукач, Д. (1982). Т. 1: *Treći rajh i zemlje jugoistočne Evrope 1933–1936*. Београд: Војноиздавачки завод; Балканолошки институт SANU; Prosveta; Rad.
- Маран, М. (2004). *Kulturni razvoj Rumuna u Banatu 1918–1941*. Pančevo: Istorijski arhiv.
- Петрановић, В. (1988). Т. 1: *Istorija Jugoslavije: 1918–1988*. Београд: Nolit.

- Popi, G. (1974). Formiranje, razvoj i delovanje Rumunske stranke (1923–1929). *Istraživanja*, 3, 309–365.
- Popi, G. (1984). *Jugoslovensko-rumunski odnosi: 1918–1941*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Institut za istoriju.
- Vanku, M. (2005). *Srpsko-jugoslovensko-rumunski odnosi kroz vekove*. Beograd: Stručna knjiga.
- Vinaver, V. (1971). *Jugoslavija i Mađarska: 1918–1933*. Beograd: Institut za savremenu istoriju.

Predrag M. VAJAGIĆ

Ministry of Education, Science and Technological Development
School Administration, Novi Sad

Yugoslav–Romanian Alliance Between the Two World Wars (Little Entente and Balkan Pact)

Summary

With the creation of the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes after the First World War, the new state got the Kingdom of Romania as a neighbour. Disagreements that existed between the two countries regarding the demarcation in Banat were resolved by the marriage of the King Alexander I Karađorđević and the Romanian Princess Maria Hohenzollern. The royal marriage was the basis for further development of allied relations between the states in the period between the two world wars. The partnership was strengthened by military-political pacts within the framework of the Little Entente and the Balkan Pact. The peace treaties concluded during the Versailles Conference did not guarantee the security of minor European countries such as the Kingdom of SHS and Romania. The revisionist aspirations of the joint neighbours of Hungary and Bulgaria developed friendly relations that Belgrade and Bucharest needed to deter the enemy from taking any action. The Yugoslav public viewed Romania as a friendly country, so diplomatic activities within the two alliances were closely monitored by the press. In addition, many public workers were concerned with analysing perspectives that could benefit the two countries in the future. The fact that Romania was a significant ally was evidenced by the fact that in December 1938 the mission was promoted to the rank of embassy, which was the first embassy in the diplomatic history of the Kingdom of Yugoslavia. In this paper, we intend to present the development of allied relations between the two countries, based on the historical reach of the

Југословенско-румунско савезништво између два светска рата (Мала Анђанија и Балкански сјоразум)

historiography, as well as the analysis of the writing of the Yugoslav press. Particular attention will be paid to the challenges that the alliances faced during the Third Reich's penetration into southeast Europe. Although the allies of the Kingdom of Yugoslavia and Romania would find themselves on opposite sides in World War II, there was no mutual war between the two countries, which was a consequence of the built relations in the interwar period.

Keywords: Kingdom of SHS; Yugoslavia; Kingdom of Romania; Little Entente; Balkan Pact.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторство-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).